

tinereții". Încet la 90 de ani a sîrșit în plină muncă creatoare, putîndu-l astfel asemui — ca longevitate intelectuală și productivitate științifică — unor mari spirite din istoria omenirii.

Stîngerea omului care a fost profesorul Stahl este o pierdere umană ireparabilă. Rămîne nepieritoare însă, ca și satul, imaginea sa de savant și opera științifică, care ni-l vor păstra mereu viu și apropiat.

Prof. dr. Ioan Drăgan
Directorul Institutului de Sociologie

Ne despărțim cu adîncă tristețe de profesorul Henri H. Stahl, membru al Academiei Romîne, ilustru cîrturar din stirpea lui Dimitrie Cantemir, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga, dascălul nostru, al tuturor celor care lucrăm în cîmpul științelor socio-umane.

Sociologii îl consideră ca șef necontestat al sociologiei românești și îl așează alături de profesorul Dimitrie Gusti. Istoricii, juriștii și etnologii îl revendică cu deplin temei. Dar și demografii și statisticienii îl consideră pe marele dispărut ca fiind al lor. Căci dacă profesorul Stahl a ilustrat altele discipline, încet îi este în întregime valabilă sintagma atribuită renașcentistului Pico Della Mirandola (1463—1493) „de omnis scibili”, atunci trebuie spus că din preocupările sale nu au lipsit disciplinele amintite.

În întreaga sa activitate științifică și didactică profesorul Stahl a folosit cu pricepere metodele statistice și a studiat factorul demografic, atribuindu-i importanța pe care o are. Mai mult, profesorul a fost el însuși creator de metode statistice — le numea unelle — cu aplicație la investigația socială.

Profesorului Stahl i se potrivește caracterizarea pe care el i-a făcut-o, în „Amintiri și gânduri” (1981), mai tînărului său coleg Anton Golopenția, ca sinteză a calităților de filosof, investigator social și organizator. Reamintesc că în 1940, după avatururile Institutului Social Român, profesorul Stahl a trecut împreună cu Anton Golopenția și alții — la Institutul Central de Statistică, avînd atunci în fruntea sa pe marele, inegalabilul doctor Sabin Manuila, membru corespondent al Academiei Romîne și a condus ca director Serviciile Exterioare și Statistica unităților administrative fiind creatorul, la noi, al științei regionale.

Unul din gîndurile care l-au urmărit statornic a fost elaborarea unui manual de statistică socială pe care urma să-l scriem împreună. Sperăm că acest gînd neîmplinit va fi înlăturat de un tînăr și talentat sociolog, cu temeinice cunoștințe de statistică și informatică.

Demografii îl dădorează, și el, mult fiindcă profesorul Stahl i-a învățat acel demers modern, numit sistemic, în care factorii sociali și economici sînt integrați cu cei juridici, psihologici, într-o largă retrospectivă istorică — istoria „deandăratelă”, cum o numea profesorul — dînd astfel posibilitatea înțelegerii comportamentelor demografice, genezei lor ca modele culturale.

Nu mi-a fost profesor la catedră dar — ca și atîția alții — l-am considerat dascăl și îndrumător în munca științifică. Cei ce am fost studenți la Universitatea din Cernăuți îi simtem profund recunoscători și pentru faptul că i-a evocat cu căldură pe juristul George Popovici (1862—1905) — prețuit și de marele Iorga — și pe prof. Eugen Ehrlich (1862—1922), de la Universitatea din Cernăuți — care figurează în marile enciclopedii ca întemeietor al sociologiei juridice. Cei doi învățați au studiat dreptul obișnuitnic din Bucovina, inițiativă pe care a continuat-o prof. Stahl în studiile sale și care i-au adus celebritatea cunoscută.

Ca om de știință profesorul Stahl a fost o pildă de principialitate. Credincios principiului „Sine era et studio” în cercetarea științifică, era necruțător cu impostura, ignoranța agresivă, neabătîndu-se niciodată de la principii „Amicus Plato sed magis amica veritas”, nănuind însă polemica în cea mai perfectă urbanitate.

La capătul unei vieți trudnice, profesorul ar fi putut exclama „Exegi monumentum aere perennius”. Modestia l-a împiedicat însă. Moștenirea pe care ne-o încredințează profesorul este bogată și diversă. S-o înmulțim — așa cum ne îndemna profesorul —, să mălțăm știința românească, căreia profesorul i-a închinat întreaga sa viață.

Profesorul Henri H. Stahl ne-a părăsit în ziua de 9 septembrie cînd prăznuim pe Sfînta Ana. O coincidență tulburătoare face ca în aceeași zi, cu exact 40 de ani în urmă, să fi fost curmat firul vieții lui Anton Golopenția, (1909—1951), în vîrstă de 42 de ani, și al cărui osăniște odihnesc în cîmîtirul bisericii comunei Jilava.

De bună seamă, prof. Stahl se va întâlni, la Câmpul Elizee, cu profesorul Gusti, cu Anton Golopenția — de care l-a legat o caldă prietenie — și cu ceilalți iluștri reprezentanți ai sociologiei românești încredințându-i-le-i pe aceste spirite tutelare că generațiile de astăzi și de mâine ale sociologilor vor duce mai departe moștenirea primită. Acesta să fie legământul nostru în clipa despărțirii dureroase de marele nostru dascăl și prieten.

Sit tibi terra levis, illustrissime Magister!

Prof. dr. Vladimir Trebici

membru corespondent al Academiei Române

Îmi este greu să spun în cuvinte sentimentele unui astfel de moment.

Pentru noi, pentru mulți dintre noi, Henri Stahl a fost spiritul la a cărui poartă au bătut neliniștile noastre și ni s-a deschis, nedumeririle noastre au întrebat și ni s-a răspuns.

Pentru noi, pentru mulți dintre noi cei care am pășit pe drumul sociologiei, el a fost PROFESORUL. Un profesor pe care l-am urmărit cu dragoste la cursuri, seminarii, în practici studențești, în dezbateri științifice, cu doctoranzi. A încercat, în toate momentele în care i-am fost în preajmă, să ne învețe lecția seriozității, modestiei și dăruirii în meseria de sociolog.

Din păcate, prea puțini dintre noi cei care i-am fost elevi, am îndrăznit să încercăm a bate aceleași cărări tematice ale sociologiei istorice atât de dragi profesorului.

Indiferent însă de temele sau problemele pe care le-am ales, foarte mulți dintre noi rămânem sub semnul dorinței de a face sociologie în chipul în care a realizat-o profesorul Henri Stahl: în baza unui neîncetat dialog între teorie și fapte, întrebând realitatea cu uneltele mai multor discipline sociale, reluând neobosit provocarea aceleiași întrebări în confruntare cu faptele și opiniile cele mai diferite, punind orice efort de cunoaștere sub semnul rostului său social și cerind elevilor să respecte canoanele simplității și clarității. Nimic mai greu de alins decât simplitatea bogată în înțelesuri, cultivată cu dărnicie în lucrările sale.

Lecția profesorului Stahl pentru noi nu se reduce însă numai la „cum să facem sociologie”. Grea, incomparabil mai grea este o altă năvălă „cum să rămânem noi înșine”. Conținutul acestei lecții l-am citit în „Amintiri și gânduri” de vechea școală a monografiilor sociologice dar și în alte, multe alte fapte ale vieții profesorului, fapte care nu au putut intra în paginile lucrării atunci când a fost publicată.

În cele aproape șapte decenii de viață profesională pe care le-a avut, i-a fost dat profesorului Henri Stahl să treacă de la împliniri și speranțe la un permanent zbucium pentru supraviețuirea profesională. La început au fost anii cu împliniri și speranțe, cu o școală în care alături de profesorul Dimitrie Gusti, specialiști precum Henri Stahl au putut construi nestingheriți, cu patos și profesionalism. A urmat însă negura, timpul rupturii, al cenzurii și distrugerii. În lupta cu acest timp a fost făptuită în anii '50 opera capitală a profesorului Stahl asupra SATULUI devălmaș românesc. Aceasta este lucrarea exemplară a unui spirit exemplar al culturii românești, spirit care a avut și a reușit să-și afirme continuitatea și supremația în confruntare cu una dintre cele mai grele perioade pentru intelectualitatea românească.

La provocarea unui mediu de viață advers, Henri H. Stahl a răspuns nu numai prin stăruință și continuitate în creație. Cu operele pe care le publica în anii '70 și '80 — în țară și în străinătate — el împlinește un al doilea moment esențial, după anii '30, în evoluția Școlii Sociologice Românești. Și, dacă ar fi să numim o linie de gândire după spiritele ei cele mai originale și mai constructive, atunci am putea vorbi de o școală „Gusti-Stahl” în sociologia românească. Desigur, cu modestia-i știută, profesorul a descurajat răsplindirea acestei deșănări. Cred însă că faptele sale de cultură o vor impune.

„Cum să rămânem noi înșine”, profesorul Stahl ne-a învățat și prin admirabilul său spirit critic.

Incomod pentru mulți dintre cei mai apropiați de dogmele oficiale sau de interesele puterii, acest spirit critic a fost însă semnul tinereții sale spirituale pe care am admirat-o întotdeauna.

Prin dispariția profesorului Stahl, comunitatea sociologilor din România suferă o pierdere de neînlocuit. Știm însă că prin cărțile, cunoștințele și amintirile pe care ni le-a lăsat, profesorul Henri H. Stahl va fi mereu printre noi.